

Шляхи формування особистої конфліктологічної компетентності психолога у воєнний та повоєнний час

Наталія Акініна,

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: Akinina NL@krok.edu.ua*

Ганна Склярова,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9366-4591*

Людина в сучасному соціальному середовищі переживає тисячі різноманітних ситуацій, які потребують негайного вирішення і негайного реагування на відповідну зміну. Світ став вирізнятися своєю нестабільністю, різкими змінами. А світ сучасної людини особливо став мінливий в умовах глобального катарсису і потребує від неї відповідних знань, вмінь, навичок не тільки в умовах загально-соціальної взаємодії, але й в умовах професійної взаємодії. Повномасштабна ж війна на території нашої держави зламала весь життєвий простір українського народу. І в умовах кризових катаклізмів існування людина змушена швидко пристосовуватися до мінливого світу, а отже змінювати свою поведінку не тільки у зовнішньому середовищі, але й змінювати внутрішні орієнтири свого буття. Отже, перед суспільством і наукою у галузі професійної підготовки фахівців соціономічних професій, особливо важливою є розуміння психології як науки та професійна підготовка психологів в умовах війни й військового стану.

У черзі денній сучасних психологів і науковців у галузі вищої професійної освіти першочерговою є проблема підготовки фахівців соціономічного напрямку, а особливо психологів та практичних психологів. Це пов'язано з тим, що на ринку праці постійно змінюються вимоги до фахівця, а у зв'язку з цим існує суперечність між підготовкою фахівців з вищою професійною освітою і сучасними вимогами до професіонала у галузі. А військові дії на території України, велика кількість постраждалих від військової агресії вимагає від психолога (практичного психолога) нових професійних знань, вмінь, навичок, а отже професійних компетентностей, які допоможуть у врегулювання проблемних запитів клієнтів.

Наукові психолого-педагогічні джерела (за Т.В.Григоренко) пропонують нам види професійної компетентності фахівця такі як: «індивідуальна компетентність (вміння регулювати індивідуальні можливості); особистісна компетентність (вміння протидіяти професійним деформаціям, вміти організувати власну діяльність), спеціальна компетентність (керування на високому рівні); соціальна компетентність (керування колективною діяльністю)...» [1, с. 60-70].

Отже звернемо увагу на індивідуальну та особистісну конфліктологічну

компетентність.

На думку З. Огороднійчук: «...індивідуальні особливості, як одну із форм психіки, що є необхідними в процесі професійної діяльності психолога: тактовність; ініціативність; прагнення до самопізнання і саморозвитку, самовдосконалення; високий рівень особистої відповідальності; терпимість, толерантність; оригінальність, креативність; кмітливість, різнобічність; цілеспрямованість, наполегливість; прогностичність; ерудованість; вміння тримати все під контролем, зберігати таємницю. Також існує і перелік якостей, що унеможливають ефективну професійну діяльність у сфері психології, тобто є своєрідними професійними протипоказаннями: агресивність; замкнутість; нерішучість; відсутність схильності до роботи з людьми; психічна й емоційна неврівноваженість; нездатність зрозуміти позицію іншої людини; ригідність мислення, нездатність до креативно-інтелектуального мислення, тобто нездатність змінювати способи розв'язання задач у відповідності з мінливими умовами сьогодення; неналежний інтелектуальний рівень розвитку; неналежний рівень психологічної культури тощо» [2, с. 205-208].

А О. Дубовик погоджується з попередньою тезою про індивідуальні особливості думкою про те що: «...особистісні якості є найважливішими в професійній здатності. І тільки вони (особистісні якості) є основою для формування професійних компетентностей» [3,с.21].

Актуальність розвитку конфліктологічної компетентності у майбутніх фахівців психологів обумовлюється високим рівнем конфліктогенності соціального середовища. Тому пріоритетного значення набуває цілеспрямована організація навчально-виховної та наукової роботи з формування конфліктологічної компетентності на етапі професійної підготовки фахівця майбутнього психолога.

На думку Н.В. Самсонової, «конфліктологічна компетентність фахівця – це сукупність конфліктологічних знань як виду професійних знань про конфлікт і пов'язаних із ним явищ, фактів. Як і будь-які професійні знання, знання про професійний конфлікт виступають важливим компонентом професійної культури і виконують функцію інформаційного базису для орієнтовно-перетворюючої діяльності фахівця в ситуаціях професійного конфлікту. Тому показниками сформованості конфліктологічної компетенції є два критерії: 1) адекватне розуміння конфлікту і 2) відсутність помилок у визначенні складної ситуації професійної взаємодії як конфліктної на основі системи знань про конфлікт» [4, с.124].

Конфліктологічна компетентність виконує певні функції, М. В. Башкін виділяє такі функції конфліктної компетентності: превентивна, прогностична, конструктивна, рефлексивна та корекційна [1, с.45].

Л. А. Онуфрієва, С. О. Ренке у науковій статті «Конфліктна компетентність як складова комунікативної компетентності» визначають, що конфліктна компетентність має певну психологічну структуру і складається з декількох компонентів: «...гностичний компонент (це знання про причини, характер

конфлікту й особливості конфліктної особистості); проєктувальний компонент (уміння передбачати дії опонентів, їхню поведінку); конструктивний компонент (уміння впливати на опонентів, на відносини, оцінки, мотиви); комунікативний компонент (уміння здійснювати ефективне спілкування з учасниками конфлікту)» [5, с.751-764].

Аналізуючи дану структуру можна зробити висновок, що автори у своєму дослідженні спираються на те, що конфліктна компетентність являє собою набір певних знань та умінь більшість і що конфліктологічну компетентність можна розглядати як одну з складових професіоналізму фахівця. Знання про природу конфлікту та уміння передбачати дії опонентів, впливати на опонентів та здійснювати ефективне спілкування, з огляду на вищезазначене, і є ознаками конфліктної компетентності.

Конфліктологічна компетентність визначається як здатність особи адекватно реагувати на конфлікти, усвідомлювати їх природу та використовувати ефективні стратегії для їх вирішення. Вона включає в себе: Когнітивний компонент: знання про конфлікти, їх структуру та етапи. Емоційно-вольовий компонент: здатність до саморегуляції та управління емоціями в конфліктних ситуаціях. Комунікативний компонент: навички ефективного спілкування та емпатії. Регулятивний компонент: емоційний, вольовий і рефлексивний елементи.

Відповідно до опрацьованих джерел нами сформовано алгоритм (шляхи) формування конфліктологічної компетентності психологів під час війни та після. Ми вважаємо здатність розуміти, аналізувати та управляти конфліктами, що є критично важливим для підтримки миру та стабільності в суспільстві.

Формування конфліктологічної компетентності, під час війни, має значний особистісний аспект, який впливає на здатність індивіда ефективно управляти конфліктами. Цей аспект включає в себе різні елементи, що сприяють розвитку особистості у контексті конфліктології такі як розвиток емоційного інтелекту, комунікативні навички, критичне мислення.

Першим елементом формування особистісної конфліктологічної компетентності є «розвиток емоційного інтелекту». Емоційний інтелект допомагає особі розуміти свої емоції та емоції інших, що є важливим для ефективного спілкування та вирішення конфліктів. Це досягається за допомогою навчання технікам управління стресом і емоціями, що допоможе зменшити ймовірність ескалації конфліктів.

Другим елементом – є «комунікативні навички». Вміння слухати та висловлювати свої думки чітко і конструктивно є критично важливими для уникнення непорозумінь. В цьому допоможуть тренінги з активного слухання та ненасильницького спілкування, які суттєво підвищать комунікативну компетентність.

Третім елементом, ми виокремлюємо, «критичне мислення». Розвиток критичного мислення дозволяє особі аналізувати ситуації з різних точок зору, що сприяє більш об'єктивному сприйняттю конфліктів. Розвиток критичного мислення досягається за допомогою освіти і самоосвіти, яка акцентує увагу на

аналізі і синтезі інформації, допомагає формувати необхідну навичку.

Виокремлені нами структурні елементи формування конфліктологічної компетентності особистості після війни такі як «психологічна реабілітація», «відновлення соціальних зв'язків», « освіта і самоосвіта».

По-перше, психологічна реабілітація у формі післявоєнної психологічної підтримки допомагає особам впоратися з травмами і відновити їхню здатність до конструктивного спілкування. Це повинно здійснюватися за допомогою соціальних програми психосоціальної підтримки, які можуть включати і групові заняття, де учасники діляться досвідом і отримують підтримку, так й індивідуальні.

По-друге, особа повинна працювати у напрямку відновлення своїх соціальних зв'язків. А це досягається за допомогою участі у громадських ініціативах та проектах, сприяє відновленню довіри між людьми і формуванню нових соціальних зв'язків. Особливо важливі спільні заходи, такі як волонтерство чи культурні програми, які можуть допомогти в інтеграції людей у суспільство.

По-третє, освіта та самоосвіта на будь-якому етапі життя людини дуже важливий елемент і тому, продовження освіти та самоосвіти в галузі конфліктології та соціальних і психологічних наук може допомогти зрозуміти механізми конфліктів і способи їх вирішення. Для здійснення такого кроку підходять курси та тренінги, спрямовані на розвиток особистісних навичок, таких як лідерство та командна робота тощо.

Формування конфліктологічної компетентності є багатогранним процесом, який потребує зусиль на різних рівнях – від освіти до практичних заходів у суспільстві. Ефективне управління конфліктами може суттєво сприяти стабільності і розвитку суспільства як до, так і після військових дій.

Особистісний аспект формування конфліктологічної компетентності є ключовим для ефективного управління конфліктами як під час війни, так і після неї. Розвиток таких навичок, як емоційний інтелект, комунікація та критичне мислення, має вирішальне значення для створення більш мирного та стабільного суспільства.

Список використаних джерел

1. Григоренко Т. Формування професійних компетентностей у психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за 016 – Спеціальна освіта. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2021 рік.
2. Огороднійчук З. В. Психологічна характеристика особистісних якостей майбутнього спеціального психолога. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2009. № 13. С. 205-208.
3. Дубовик О. М. Особливості професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів спеціальних закладів освіти: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. Київ, 2017. 21 с.
4. Лемак Т. В. Особливості формування конфліктологічної компетентності студентів-психологів на факультеті підготовки офіцерів запасу. URL:<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2d23d451-44da-4845-a31b-42bac55e0149/content>

5. Л. А. Онуфрієва, С. О. Ренке Конфліктна компетентність як складова комунікативної компетентності. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. 2011. Випуск 12. С. 751-764